

У звітному періоді суттєво зменшилося число випадків *умисного знищення або пошкодження майна* (ст. 194 КК) (783; -49,2%) і *самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва* (ст. 197¹ КК) (771; -57,4%).

Проте, протягом 2022 року суттєво зросла кількість такого виду кримінальних правопорушень проти власності як *шахрайство* (ст. 190 КК) (32086; +34,5%) (2020 р.: -17,1%; 2021 р.: -11,1%). Серед шахрайських дій злочини становили 19430 (60,6%), а кримінальні проступки – 12656 (39,4%). При цьому відбулося лише скорочення кількості шахрайських діянь, пов'язаних із заволодінням *нерухомістю* – 798 (-41,2%). За рік війни аферисти досить швидко прилаштувалися до будь-якої негативної ситуації в країні, використовуючи скрутне становище своїх жертв, погіршення їхніх побутових умов, підвищену довірливість, та активно вигадували нові схеми обману (до традиційних схем «Ваш родич в поліції, лікарні, полоні...», «Друг просить у борг» додалися схеми з орендою житла для переселенців; евакуацією громадян з прифронтових зон; оформленням грошової допомоги «від держави»; збору коштів на допомогу Збройним силам України, постраждалим, волонтерським фондам; надання інформації про місцезнаходження безвісти зниклих родичів; продажу військової амуніції низької якості; продажу неіснуючих дров і генераторів; «покращення якості мобільного зв'язку чи інтернет-мереж» та ін.).

Аналіз статданих показав, що під час війни в Україні у 2022 році спостерігалось суттєве скорочення найбільш розповсюджених видів майнових злочинів (крадіжок, розбоїв, грабежів тощо), проте значно збільшилося число шахрайств. Аферисти, як виявилось, швидко пристосувалися до воєнних умов і постійно «вигадують» нові схеми обману громадян. Що передбачає посилення правоохоронними органами заходів упередження шахрайських дій відносно найбільш вразливих верств населення (людей похилого віку, неповнолітніх та осіб, що постраждали від воєнних дій).

Переважання в цілому сукупності майнових злочинів над іншими групами кримінальних діянь обумовлює й зміну пріоритетів у діяльності поліції в цьому напрямі, особливо в пост воєнний період.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.03.2022 № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text>.

2. Тут і далі за текстом робиться посилання на статистичні дані єдиних звітів про кримінальні правопорушення в державі за 2020–2022 роки. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Сайт Офісу Генерального прокурора*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporusnennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

УДК 343.9(477)

Богдан Геннадійович ЛУЦЕНКО,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1366-9155>

КРИМІНОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПІД ЧАС ДЕОКУПАЦІЇ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Тимчасова окупація території України почалася з 2014 року, коли під фактичний контроль Російської Федерації (РФ) перейшли окремі території України. Початком тимчасової окупації вважається 19 лютого 2014 року, а саме Автономна Республіка Крим та

місто Севастополь 20 лютого 2014 року, окремі території донецької і Луганської областей починаючи 07 квітня 2014 року. Починаючи з цього часу українська влада і суспільство протистоять російській агресії і проводять заходи із відновлення територіальної цілісності та конституційного ладу України.

В залежності від рівня загроз з боку РФ, керівництвом держави приймалися відповідні рішення. Так, Указом Президента України 14 квітня 2014 року було введено в дію рішення РНБО України «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України», який передбачав проведення Антитерористичної операції на території окремих районів Донецької і Луганської областей із залученням збройних Сил України та Національної Гвардії України. Проте, згодом, такий формат як боротьба з тероризмом, виявився недостатнім для подолання реальних і потенційних загроз.

Пізніше, 30 квітня 2018 року на Донбасі офіційно було змінено формат заходів, спрямованих на відновлення і збереження територіальної цілісності України, - закінчено Антитерористичну операцію і розпочато Операцію об'єднаних сил. Глава держави підписав Наказ Верховного Головнокомандувача ЗСУ «Про початок операції Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей», згідно якого з 14.00 30 квітня 2018 року розпочинається операція Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської федерації у Донецькій і Луганській областях, відповідно до плану операції Об'єднаних сил.

І врешті решт, Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» і деокупація тимчасово окупованої території України.

Всі перелічені вище заходи, від подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України до оборони, відсічі та стримування збройної агресії і забезпечення національної безпеки України і закінчуючи забезпеченням оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави і деокупацією тимчасово окупованої території України, безумовно спрямовані на відновлення територіальної цілісності нашої держави.

Наряду із цими загрозами на території України різко погіршилася криміногенна обстановка. Починаючи із 2014 року переважно на тимчасово окупованій території та лінії зіткнення рівень злочинності збільшився за рахунок таких злочинів як умисні вбивства, незаконне позбавлення волі або викрадення людини, терористичні акти, створення непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань, захоплення державних або громадських будівель тощо. Також варто відмітити збільшення злочинів проти основ національної безпеки, так у 2013 році зареєстровано 8 злочинів цієї спрямованості, а вже у 2014 році їх кількість склала 527 (у 66 разів). У наступні роки злочини проти основ національної безпеки вчинялися менше, проте їх рівень залишається доволі високим.

Останніми роками відзначалося зменшення кількості учинених правопорушень. Зокрема, слід відзначити зменшення на 11% кількості учинених кримінальних правопорушень у 2021 році. Рівень злочинності в державі у порівнянні з 2020 роком знизився з 81 до 72 кримінальних правопорушень на 10 тис. населення.

З початком війни за даними Національної поліції України рівень злочинності у державі за 2022 рік зменшився порівняно з 2021 роком, так за перше півріччя на 25 %, за 8 місяців на 14 %, за 10 місяців на 12 %. Проте, такі показники є лише офіційною частиною загальної криміногенної ситуації, оскільки лінія зіткнення досить динамічна і часом істотно просувається у бік України, а отже наші правоохоронні органи фізично не мають доступу до цих територій.

Так би мовити, першопричиною такої динаміки злочинності починаючи з 2014 року, її різкі підйоми, збільшення окремих видів злочинів, вчинення воєнних злочинів на території України є збройна агресія РФ. Таким чином, досліджувати сучасну злочинність в Україні необхідно через призму збройної агресії, як фактор що її спровокував та живить. Безумовно припинення війни не вирішить питання зі злочинністю повністю, проте зменшить її рівень і покращить загальний криміногенний стан в країні.

Ще у 1998 р. Рут Джеймісон у праці «До кримінології війни у Європі» відзначала, що: «Небажання сучасної кримінології акцентувати увагу на війні та збройних конфліктах тим більше дивно, якщо врахувати: (а) що війна як емпірична область дослідження є драматичним прикладом масового насильства та віктимізації в екстремальних умовах; (б) що ці питання насильства та порушення 22 прав людини вирішуються, зокрема, через дії держави...; (с) що вони часто включають як узгоджені, так і індивідуальні (часто гендерно специфічні) дії людей і змову, (d) що війна і надзвичайний стан тягнуть за собою масове посилення соціального регулювання, покарання та ідеологічного контролю...» [2].

Проте, на протязі останнього десятиріччя тема «кримінології війни» (criminology of war) становиться однією із центральних в кримінологічних школах Західної Європи. Особлива увага з цієї проблематики надається вченими Великої Британії. Немає сумнівів у тому, що розповсюдження в світі збройних конфліктів і, як наслідок, «злочинів війни», вимагає адекватного науково-практичного реагування. Тому «кримінологія війни» в сучасних умовах стає центральною темою для міжнародної наукової спільноти та міжнародної кримінології. Ці питання набули особливої актуальності для України, яка зараз живе в умовах воєнної агресії з боку РФ. Найбільш тяжкими злочинами, які необхідно аналізувати в рамках «кримінології війни», є злочини, передбачені у Римському статуті Міжнародного кримінального суду, що потребують не тільки кримінально-правової кваліфікації та покарання, а також глибоко кримінологічного вивчення. Є необхідність зробити акцент на найбільш серйозних порушеннях законів і звичаїв війни, що застосовуються до міжнародних збройних конфліктів, які практики, а також вчені повинні в першу чергу фіксувати та вивчати як кримінально-правове та кримінологічне явище [3, с.17].

Завдання «кримінології війни» як окремого наукового напрямку кримінології є кримінологічна характеристика воєнних злочинів, вивчення причин та наслідків їх вчинення, кримінологічна характеристика осіб, які відповідно до судових процедур будуть визнані винними в їх скоєнні, розробка кримінологічних методів дослідження механізму прийняття та реалізації злочинних рішень, розробка заходів міжнародного співробітництва з метою протидії «злочинам війни», захисту жертв війни та притягнення до відповідальності винних з метою покарання та запобігання цим злочинам. Предметом вивчення «кримінології війни», насамперед, є воєнні злочини [3, с.18].

Віriamo, що перемога України, у розпочатій РФ війні, неминуча як на полі бою, так і на дипломатичному рівні. Проте, розуміння того, що РФ залишається нашим сусідом, навіть якщо і зміниться її територіальний устрій, з урахуванням настроїв у суспільстві та імперських амбіцій державного керівництва існує імовірність повторних зазіхань з її боку на українські землі, український народ, культуру, історію та самобутність. Враховуючи ці обставини, а також вже відомі приклади порятунку російського населення та несення «русского мира» у Придністров'ї (1992-1993 рр.), Абхазія (1992-1993 рр.), Чечня (1994-1996, 1999-2009 рр.), Грузії (2008 р.) Сирія (2015-2022 рр.), багаторічний конфлікт у Нагорному Карабасі деокупація тимчасово окупованої території України від збройних формувань РФ та окупаційної адміністрації РФ має відбуватися з урахуванням таких складових: вивчення причин, умов та інших детермінант, що призвели до початку війни на території України; зв'язок війни із злочинами, що не передбачені Римським статутом та їх вивчення; дослідження воєнних злочинів як окремого виду злочинності.

Список бібліографічних посилань

1. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2021 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2021/Zvit_NPU_2021_.pdf (дата звернення: 10.03.2023)
2. Jamieson, R. (1998). Towards a criminology of war in Europe. In V. Ruggiero., N. South. and I. Taylor. (eds.). *The New European Criminology: Crime and Social Order in Europe*. Oxon: Routledge. 480.
3. Дрьомін В.М. Кримінологія війни: методологічні засади. Вивчення криміногенної ситуації в Україні та прогнозування її подальшої динаміки (вплив воєнних факторів) : матеріали наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 07 вересня 2022 р.) / [редкол. : Вербенський М. Г., Опришко І. В., Кулик О. Г. та ін.]. Київ : ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін. 2022. 214 с.

УДК 343.344

Олександр Юрійович МАКАРЕНКО,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики
Донецького державного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3020-0658>;*

Наталія Анатоліївна МАКАРЕНКО,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та господарського права
Донецького державного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7772-0047>*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗМІНИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

В Конституції України зазначено, що на території нашої країни закріплено та гарантовано дотримання і захищення значної кількості прав як фізичних так і юридичних осіб. На наш погляд, доцільно звернути увагу на статтю 1, в якій зазначено, що Україна є правовою державою та статті 24, яка гарантує громадянам рівні конституційні права та рівність перед законом, а також статтю 55у, яка гарантує право кожному на справедливий судовий розгляд [1].

З початком збройної агресії 24 лютого 2022 року що розпочала Російська Федерація проти України, життя нашої батьківщини суттєво та безповоротно змінилось. Значна кількість науковців, політиків, практиків з різних галузей неодноразово зазначали, що ми об'єктивно не розраховували на реальну збройну агресію, яка маскується в країні агресорі під назвою «спеціальна військова операція» а фактично є війною, метою якої є знищення України та українського народу. Варто погодитись із значною кількістю фахівців, які зазначають, що переважна більшість українців, і в першу чергу фахівців відповідних напрямків, як то адвокати, судді, науковці з напрямку права, в певному сенсі звикли до умовно далеких від своїх домівок бойових дій, які відбуваються ще з 2014 року. І хоча збройні сили України не втратили останні роки даремно, що і довели на полі бою, інші галузі суспільного життя, виявились менш підготовленими.

Зі свого боку, ми хочемо звернути увагу на безпосередньо практичну складову, практику розгляду та останні зміни в кримінальному законодавстві, особливо на розділ Кримінального кодексу України XIX Кримінальні правопорушення проти встановленого